

Ny sambolag

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2002/03:80 Ny sambolag och nio motioner, av vilka två har väckts med anledning av propositionen och sju har väckts under den allmänna motionstiden år 2002.

I propositionen föreslår regeringen en ny sambolag som skall gälla för både heterosexuella och homosexuella samboförhållanden. Många av den gamla sambolagstiftningens regler förs över till den nya sambolagen men en del nyheter föreslås. Bland nyheterna kan nämnas att en allmänt tillämplig definition av sambor införs och att bestämmelsen om när ett samboförhållande upphör görs tydligare. Det blir möjligt för samborna att ingå s.k. föravtal om bodelning. Vidare införs tidsfrister för att påkalla bodelning eller begära ett övertagande av den gemensamma bostaden. Liksom i äktenskap skall en viss redovisningsskyldighet hindra illojala förfaranden.

I propositionen föreslås också att lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall vara könsneutral samt tillämplig på sambor. I övrigt föreslås vissa konsekvensändringar i annan lagstiftning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

Motionsyrkandena rör, förutom de frågor som behandlats i propositionen, frågan om en nedre åldersgräns för sambor.

Utskottet föreslår att riksdagen antar de i propositionen framlagda lagförslagen. Med bifall till sex motionsyrkanden förordar utskottet ett tillkännagivande om lagstiftningsåtgärder som en följd av den föreslagna sambolagens definition av sambor. Övriga motionsyrkanden avstyrks.

I betänkandet finns tre reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Bakgrund.....	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Propositionens huvudsakliga innehåll.....	7
Utskottets överväganden.....	8
Upphävande av sambolagen.....	8
Förutsättningar för sambolagens tillämpning.....	9
Nedre åldersgräns.....	10
Lagförslagen.....	11
Ytterligare lagändringar.....	12
Bostad.....	15
Samboegendom.....	16
Information.....	17
Reservationer.....	19
1. Förutsättningar för sambolagens tillämpning (punkt 2).....	19
2. Nedre åldersgräns (punkt 3).....	19
3. Samboegendom (punkt 7).....	20
Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag.....	21
Propositionen.....	21
Följdmotioner.....	21
Motioner från allmänna motionstiden.....	23
Bilaga 2 Regeringens lagförslag.....	25

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Upphävande av sambolagen

Riksdagen avslår motion 2002/03:L316 yrkande 3.

2. Förutsättningar för sambolagens tillämpning

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:L18 yrkande 1 och 2002/03:L227.
Reservation 1 (m, fp, kd)

3. Nedre åldersgräns

Riksdagen avslår motion 2002/03:L17 yrkande 2.

Reservation 2 (kd)

4. Lagförslagen

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. sambolag,
2. lag om ändring i ärvdabalken,
3. lag om ändring i jordabalken,
4. lag om ändring lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
5. lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988),
6. lag om ändring i lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer,
7. lag om ändring i lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden,
8. lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614),
9. lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2002/03:80 samt avslår motionerna 2002/03:L249 yrkande 6, 2002/03:L254 yrkande 5, 2002/03:L275, 2002/03:L292 yrkande 4 och 2002/03:L325.

5. Ytterligare lagändringar

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2002/03:L18 yrkandena 4–9.

6. Bostad

Riksdagen avslår motion 2002/03:L18 yrkande 3.

7. Samboegendom

Riksdagen avslår motion 2002/03:L18 yrkande 2.

Reservation 3 (m, fp, kd)

8. Information

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:L17 yrkande 1 och 2002/03:L18 yrkande 10.

Stockholm den 20 maj 2003

På lagutskottets vägnar

Inger René

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger René (m), Raimo Pärssinen (s), Jan Ertsborn (fp), Christina Nenes (s), Yvonne Andersson (kd), Tasso Stafilidis (v), Maria Hassan (s), Bertil Kjellberg (m), Rezene Tesfazion (s), Martin Andreasson (fp), Anneli Särnblad Stoors (s), Henrik von Sydow (m), Niclas Lindberg (s), Johan Löfstrand (s), Peter Jonsson (s), Johan Linander (c) och Jan Emanuel Johansson (s).

Redogörelse för ärendet

Bakgrund

Den nuvarande sambolagstiftningen går tillbaka till början av 1970-talet. Familjelagssakkunniga föreslog år 1972 (SOU 1972:41) en särskild lag om ogifta sammanboendes gemensamma bostad, som trädde i kraft den 1 januari 1974 (prop. 1974:32, LU20, rskr. 256). Genom lagen blev det möjligt för den ena parten att vid upplösning av sammanlevnaden mot lösen överta den gemensamma bostaden efter en behovsprövning om det rörde sig om en hyres- eller bostadsrätt.

Riksdagen beslutade våren 1987 om införandet av en mer omfattande reglering genom lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen). Lagen, som trädde i kraft den 1 januari 1988, är tillämplig på samboförhållanden där en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden med en ogift man. När ett samboförhållande upphör får samborna en giftorättsliknande rätt till delning av sådan egendom i det gemensamma hemmet som har skaffats för gemensamt bruk. Huvudregeln är alltså att värdet av den gemensamma bostaden och bohaget skall delas lika mellan de tidigare samborna. Denna huvudregel kan man göra avsteg ifrån om en likadelning skulle framstå som oskälig. För sambor som vill hålla sina ekonomiska förhållanden åtskilda, finns en möjlighet att avtala att lagens delningsregler inte skall gälla i deras samboförhållande.

När ett samboförhållande upphör genom den ena sambons död finns i sambolagen en kompletterande bodelningsregel. Enligt denna bestämmelse har den efterlevande alltid rätt att som sin andel få ut så mycket av den behållna egendomen efter avdrag för skulder att det motsvarar värdet av två basbelopp, dock endast i den mån egendomen räcker till.

I åtskilliga andra lagar finns regler som knyter an till sambobegreppet i sambolagen och som ger sambor i princip samma rättigheter och skyldigheter som äkta makar.

Genom lagen (1987:813) om homosexuella sambor, som också trädde i kraft den 1 januari 1988, har bestämmelserna i sambolagen och vissa andra lagar gjorts tillämpliga också i fall då två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande.

Ärendet och dess beredning

I samband med att lagutskottet våren 1992 behandlade motionsyrkanden om sambolagstiftningen från den allmänna motionstiden år 1991 konstaterades att reglerna hade tillämpats i något mer än fyra år. Utskottet ansåg det, sett från

mera allmänna utgångspunkter, angeläget att effekterna av lagstiftningen systematiskt utvärderas och följs upp från statsmakternas sida. Riksdagen följde utskottet och begärde genom ett tillkännagivande en utvärdering av sambolagen (bet. 1991/92:LU32, rskr. 236).

Som ett första led i den begärda utvärderingen gav Justitiedepartementet i uppdrag åt Statskontoret att ta fram underlag för att belysa ett antal frågeställningar. Statskontoret redovisade sitt uppdrag i rapporten Sambolagen – en utvärdering (Statskontoret 1993:24).

Med anledning av två motioner om s.k. hushållsgemenskap begärde riksdagen genom ett tillkännagivande år 1994 att det skulle utredas hur tryggheten kan ökas för människor som delar hushållsgemenskap på andra grunder än äktenskapets (bet. 1993/94:LU28, rskr. 414). Vidare begärde riksdagen år 1996 att en översyn skulle göras av kretsen bostadsbidragsberättigade (bet. 1995/96:BoU11, rskr. 229).

Regeringen uppdrog år 1997 åt en parlamentarisk kommitté, Samboendekommittén, att utvärdera sambolagen. Kommittén skulle även överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverad och klarlägga om det finns behov av ett utvidgat skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag. I den senare delen av uppdraget ingick att särskilt överväga kretsen av bostadsbidragsberättigade (dir. 1997:75).

År 1999 överlämnade Samboendekommittén sitt betänkande Nya sambo regler (SOU 1999:104). I betänkandet föreslog kommittén att en och samma sambolag skall vara direkt tillämplig på sambor oavsett kön. För att lagen skall bli direkt tillämplig även på sambor av samma kön och för att lagtexten skall bli mer informativ och lättförståelig, föreslogs en ny definition av begreppet sambor. Vidare föreslog kommittén regler om när ett samboförhållande skall anses ha upphört samt att alla slags motordrivna forskaffningsmedel som inte används huvudsakligen för fritidsändamål skall omfattas av lagen. Samborna skall inför ett omedelbart förestående upphörande av samboförhållandet ha möjlighet att avtala om den kommande bodelningen och annat som har samband med denna. Kommittén ville också införa en tidsfrist för när ansökan om bodelning senast skall ske när båda parterna är i livet. För att säkerställa att samborättsgodset – eller värdet av sådan egendom – förvaltas på bästa sätt, föreslogs en bestämmelse om redovisningsplikt.

I propositionen behandlar regeringen kommitténs förslag. Regeringens förslag finns i bilaga 1 och lagförslagen i bilaga 2.

Med anledning av propositionen har två motioner innehållande tolv yrkanden väckts. I detta sammanhang behandlar utskottet även sju motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 2002. Förutom de frågor som tas upp i propositionen rör ett motionsyrkande frågan om en nedre åldersgräns för sambor. Förslagen i motionerna återges i bilaga 1.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår i propositionen en helt ny sambolag som skall gälla för både heterosexuella och homosexuella samboförhållanden. Flera bestämmelser i den nu gällande sambolagstiftningen överförs oförändrade till den nya sambolagen. En del nyheter föreslås dock. Begreppet *sambor* ges en allmänt tillämplig och klarare definition. När det i en lag eller annan författning talas om sambor eller personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden eller liknande uttryck används, avses därmed också sambor av samma kön. Vidare klargörs i lagtexten när ett samboförhållande upphör. Samborna föreslås kunna avtala om att bodelning inte skall ske samt att viss egendom inte skall ingå i bodelningen. Inför ett omedelbart upphörande av ett samboförhållande får samborna avtala genom ett *föravtal* om den kommande bodelningen eller annat som hör samman med denna. Avtalet måste vara skriftligt och undertecknat av samborna. Om ett villkor är oskäligt får det jämkas eller lämnas utan avseende vid bodelningen. Vidare införs en tidsfrist för när en begäran om bodelning senast skall ske när båda samborna är i livet. Även en frist för en efterlevande sambo som flyttat från bostaden införs. För att stärka skyddet mot illojala förfaranden och säkerställa att samboegendomen förvaltas på bästa sätt, föreslås en bestämmelse om redovisningsplikt.

Regeringen föreslår också i propositionen att lagen (1993:737) om bostadsbidrag skall vara könsneutral samt tillämplig på sambor.

I övrigt föreslås vissa konsekvensändringar i annan lagstiftning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2003.

Utskottets överväganden

Upphävande av sambolagen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om upphävande av sambolagen.

Propositionen

Regeringen anför i propositionen att sambolagstiftningen tar sin utgångspunkt i det förhållandet att det genom ett samliv med gemensamt hushåll och uppbyggandet av ett gemensamt hem sker en faktisk sammanflätning av sambornas ekonomi. Det konstateras att avtal förekommer i mycket liten utsträckning i samboförhållanden samt att de allmänna civilrättsliga reglerna sällan anses ge tillräcklig vägledning ifall samboförhållandet upplöses. Ofta blir parterna först vid upplösningen medvetna om behovet av att reglera sina mellanhavanden. Huvudsyftet med sambolagstiftningen är därför att bereda den svagare parten ett minimiskydd vid samboförhållandets upplösning. Således är det, enligt regeringen, de praktiska skälen för en reglering och skyddsaspekten som ligger till grund för sambolagstiftningen.

Motionen

Yvonne Andersson m.fl. (kd) begär i motion L316 att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att se över frågan om ett upphävande av sambolagen. Motionärerna anser att sambolagen bör upphävas eftersom den innebär ett påtvingat avtal med en rad negativa konsekvenser. Den svagare partens intressen tillgodoses långt ifrån alltid. En starkare part, som känner till sambolagens effekter, kan däremot genom avtal säkra och till och med tillskansa sig förmåner inför en eventuell kommande bodelning. Eftersom okunskapen om lagen är stor ger sambolagen enligt motionärernas uppfattning endast ett skenbart skydd åt människor (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Sambolagen har gällt i drygt femton år och synes enligt utskottets uppfattning väl uppfylla sitt övergripande syfte som skyddslagstiftning. Utskottets mening är också att lagen har ett brett stöd bland allmänheten genom att bidra till en mer rättvis uppdelning av bostad och bohag när ett samboförhållande upplöses.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L316 yrkande 3.

Förutsättningar för sambolagens tillämpning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om krav på en utredning av frågan om införandet av ett anmälningsförfarande i sambolagen. Vidare bör riksdagen avslå ett motionsyrkande om att sambolagstiftningen skall ändras så att den skall gälla endast efter avtal mellan de sammanboende. *Jämför reservation 1 (m, fp, kd).*

Propositionen

Regeringen anser i propositionen att det även i fortsättningen bör vara de faktiska förhållandena som i princip avgör om ett samboförhållande uppkommer eller inte. För att parterna skall anses vara sambor enligt lagen skall de stadigvarande bo tillsammans, dvs. sammanboendet skall ha en viss varaktighet eller åtminstone vara tänkt att ha det. Vidare bör det vara fråga om ett parförhållande, vilket innebär en förbindelse i vilken det som regel ingår sexuellt samliv. Parterna bör också ha ett gemensamt hushåll på så sätt att de samarbetar i vardagliga göromål samt har ett visst mått av ekonomisk gemenskap eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete.

Risken med en registrering av samlevnaden är enligt regeringen att den skyddslagstiftning som sambolagen utgör skulle gå förlorad. Regeringen anför att det ju kan antas att de som är i bäst behov av det skydd lagen ger inte skulle vara de som registrerade samboförhållandet. Det skulle också ge intryck av att ett samboförhållande är att likställa med ett äktenskap fast av lägre dignitet.

Motionerna

I motion L18 begär Jan Ertsborn m.fl. (fp) att regeringen skall tillsätta en utredning om införandet av ett anmälningsförfarande i sambolagen. Motionärerna anser att det kan ifrågasättas om den föreslagna konstruktionen är bästa sättet att värna om den svagare parten. Det är vidare principiellt tveksamt om en tämligen omfattande familjerättslig lagstiftning blir tillämplig på par utan att de själva har avsett detta eller ens känner till detta i förväg. En närmare prövning av hur ett anmälningsförfarande skulle kunna utformas och vilka för- och nackdelar som skulle vara förenade med en sådan förändring bör därför enligt motionärerna göras (yrkande 1).

Inger René m.fl. (m) begär i motion L227 att lagen om sambors gemensamma hem och lagen om homosexuella sambor ändras så att lagarna blir gällande endast efter avtal mellan de sammanboende.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att de faktiska förhållandena skall vara avgörande för om lagen skall tillämpas, och avstyrker därför bifall till motionerna L18 yrkande 1 och L227.

Nedre åldersgräns

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om en nedre åldersgräns för sambolagens tillämplighet. *Jämför reservation 2 (kd).*

Bakgrund

Myndighetsåldern var under lång tid 21 år. Den sänktes första gången år 1969 till 20 år och sedan andra gången den 1 juli 1974 till 18 år. Lagändringarna innebar även på annat sätt en successiv utvidgning av behörigheten för den omyndige. Genom 1969 års reform infördes i föräldrabalken (FB) en del nya regler om en vidgad behörighet för underårig att ingå rättshandlingar (NJA II 1969 s. 568). Redan tidigare hade en underårig som fyllt 18 år rätt att ta anställning eller annat arbete. I anslutning till denna bestämmelserätt i fråga om arbete ökades nu möjligheterna för den som fyllt 18 år att fritt välja mellan förvärvsarbete och studier genom en rätt att utan förmyndares samtycke ta statligt lån för utbildning. Vidare fick den unge rätt att också ta statligt lån till bosättning. Den fria bestämmelserätten i frågor om förvärvsarbete och studier ansågs i sin tur förutsätta frihet för den unge att själv bestämma vistelseort. Därför infördes nya bestämmelser i FB om rätt för underårig som fyllt 18 år att själv hyra bostad. För en underårig som på så sätt skapade ett eget hushåll föreföll det vidare naturligt att han också skulle ha frihet att företa sådana rättshandlingar som har samband med den dagliga hushållningen. Sådan behörighet hade redan den som var gift. När myndighetsåldern år 1974 sänktes till 18 år blev särreglerna om bostad och lån överflödiga och upphävdes. Däremot kvarstår bestämmelsen (7 kap. 2 a § FB) om rättshandlingar för den dagliga hushållningen eller uppfostran av barn som tillhör hushållet, eftersom paragrafen avser även den som ej fyllt 18 år.

Frågan om en nedre åldersgräns för sambor berörs inte i propositionen.

Motionen

Yvonne Andersson m.fl. (kd) efterlyser i motion L17 en utredning om förhållandet att sambolagen saknar en nedre åldersgräns för sambor. Sambolagen, som gäller även för ungdomar under 18 år, riskerar enligt motionärerna att legitimera en form av dolt barnäktenskap eftersom den saknar en sådan åldersgräns. Till detta kommer frågan om föräldraansvaret. Frågeställningen om föräldrar har ansvaret för en underårig som lever i ett samboförhållande är så komplicerad att den bör utredas (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Den nu gällande sambolagstiftningen innebär att även unga personer kan anses vara sambor. Inte heller den nu föreslagna sambolagen utesluter detta. Utskottet kan dock konstatera att, precis som i övriga fall, paret dock måste uppfylla vissa förutsättningar för att anses som sambor. Enligt den föreslagna

definitionen skall det vara fråga om två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Ett ”parförhållande” förutsätter normalt ett sexuellt samliv. Utskottet menar att detta får anses utesluta personer som inte fyllt 15 år. Det ligger också i definitionen att personerna skall ha ett ekonomiskt samarbete. Som framgår ovan råder inte den som är omyndig över sin egendom utan företräds av sin förmyndare. Bara sådan egendom som den som fyllt 16 år förvärvat genom eget arbete får denne bestämma om.

Med stigande ålder får även ungdomar ett friare handlingsutrymme. Även om det är vårdnadshavaren som har den juridiska rätten att bestämma i sådana frågor som rör barnets person, så kan det både rättsligt och i praktiken bli svårt att hindra unga att flytta hemifrån. En annan sak är att ekonomiska omständigheter kan utgöra ett hinder för de unga att flytta ihop. Utskottet kan för sin del inte se varför inte sambolagens bestämmelser, som är till för att skydda en svagare part, skulle vara tillämpliga på par som är att betrakta som sambor trots att de är underåriga.

Utskottet kan med anledning av vad som anförts inte ställa sig bakom yrkandet i motionen. Riksdagen bör därför avslå motion L17 yrkande 2.

Lagförslagen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens lagförslag. Motionsyrkanden om en könsneutral sambolagstiftning är därmed tillgodosedda och bör därför avslås.

Propositionen

Regeringen anser att de föreslagna ändringarna bör införas i en helt ny sambolag. Vidare finner regeringen att den nuvarande lagstiftningstekniken med en särskild lag för homosexuella har uppenbara brister när det gäller tydlighet och överskådlighet samt att det saknas anledning att upprätthålla denna särskilda lag. En helt ny sambolag som gäller såväl för heterosexuella sambor som för homosexuella sambor föreslås därför.

I övrigt hänvisas till vad som anförts tidigare om skälen till lagförslagen under avsnitten Propositionens huvudsakliga innehåll och Upphävande av sambolagen.

Motionerna

I fem motioner från den allmänna motionstiden år 2002 framförs krav på att införa en ny sambolag som gäller för både heterosexuella och för homosexuella sambopar, nämligen motionerna L249 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) (yrkande 6), L254 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, fp, c, mp) (yrkande 5), L275 av

Helena Zakariasén och Matilda Ernkrans (båda s), L292 av Tasso Stafílidis m.fl. (v) (yrkande 4) och L325 av Börje Vestlund (s).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens ståndpunkt att det inte längre finns skäl att ha separata lagstiftningar för heterosexuella och homosexuella par som väljer att leva som sambor. Inte heller i övrigt har utskottet något att erinra mot de framlagda lagförslagen. Riksdagen bör därför anta regeringens lagförslag. I och med detta är motionsyrkandena om en könsneutral sambolagstiftning tillgodosedda. Utskottet avstyrker därmed bifall till motionerna L249 yrkande 6, L254 yrkande 5, L275, L292 yrkande 4 och L325.

Ytterligare lagändringar

Utskottets förslag i korthet

Med delvis bifall till sex motionsyrkanden förordar utskottet ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt skall återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar som en följd av den nya sambolagen.

Propositionen

Regeringen konstaterar att Samboendekommitténs genomgång av lagar och förordningar där begreppet sambo förekommer visar att det i vissa avseenden finns rättsliga skillnader mellan sambor av samma kön och sambor av motsatt kön. En skillnad gäller möjligheten till assisterad befruktning. Registrerade partner och homosexuella sambor kan numera utses att som särskilt förordnade vårdnadshavare gemensamt utöva vårdnaden om ett barn (prop. 2001/02:123, bet. LU27). Det har i detta sammanhang uttalats att en möjlighet till assisterad befruktning på allmänt sjukhus för lesbiska par inte bör införas innan slutlig ställning har tagits till frågan om hur det rättsliga föräldraskapet för barnet då skall regleras. Den frågan är för närvarande föremål för överväganden inom Regeringskansliet. I övrigt menar regeringen att registrerade partner i dag i princip likställs med makar när det gäller samlevnadens rättsverkningar. Likställdhet bör enligt regeringen gälla även mellan homosexuella sambor och heterosexuella sambor. De rättsliga skillnaderna mellan dem bör alltså, anför regeringen, nu tas bort i alla avseenden utom när det gäller assisterad befruktning. Det gäller t.ex. förmåner och bidrag från det allmänna såsom ersättning för närståendevård och bidrag för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar. Det gäller också jävsbestämmelser eller jävsliknande bestämmelser (se t.ex. 10 kap. 5 § försäkringsrörelselagen [1982:713] och 7 § lagen [1986:436] om näringsförbud). Likställigheten mellan sambor av samma kön och sambor av olika kön bör i stället i princip åstadkommas direkt i de lagar och andra författningar som berörs. Regeringen anser dock att det är onödigt

att i alla dessa författningar nu ta in en hänvisning till den nya och allmänt tillämpliga definitionen i den nya sambolagen, som alltså omfattar såväl sambor av samma kön som sambor av olika kön. Med den nya allmänna definitionen i sambolagen får det enligt regeringens mening anses tillräckligt klart att begreppet sambor i fortsättningen omfattar båda grupperna av sambor, låt vara att det tidigare ansetts omfatta endast sambor av olika kön. I en del författningar används andra begrepp än ”sambor” för att ange att det är fråga om sambor av olika kön. Uttryck som ofta används är ”bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden” (t.ex. 3 kap. 7 § ärvdabalken) och ”sammanbor under förhållanden som liknar makars” (t.ex. 16 § lagen [1997:238] om arbetslöshetsförsäkring). I lagrådsremissen gjordes den bedömningen att det i den nya sambolagen bör klargöras att dessa och liknande uttryck i en lag eller annan författning i fortsättningen omfattar även sambor av samma kön i stället för att man i alla berörda författningar tar in en hänvisning till den nya sambolagens definition av sambor.

Lagrådet har ansett att detta är en olämplig lagstiftningsmetod och förordat att ändringen inte görs i denna form utan genom att en ändring görs i var och en av författningarna. Regeringen instämmer i att metoden inte är den bästa men anser att den ändå har vissa fördelar. Det framstår enligt regeringens mening som värdefullt att föra in en regel i sambolagen som sålunda allmänt ger uttryck för likställdheten mellan heterosexuella och homosexuella sambor, inte minst eftersom den kommer att gälla inte bara annan lagstiftning utan också förordningar och myndighetsföreskrifter. Regeringen anför att några egentliga tillämpningsproblem knappast kan antas uppkomma med metoden. Att i ett sammanhang ändra alla de enskilda författningar som berörs är, enligt regeringen, ett omfattande arbete som skulle fördröja ikraftträdandet av den föreslagna sambolagen. Regeringen har således stannat för att inte nu ändra dessa författningar utan anser att detta i stället får göras successivt och i vart fall så snart en annan ändring görs i författningen i fråga.

Motionen

Jan Ertsborn m.fl. (fp) framhåller i motion L18 att det är stötande att regeringen inte tar tillfället i akt att förändra de lagrum som använder språkbruk som är uttryckligen diskriminerande mot sambor av samma kön samt att detta kommer att försvåra en korrekt tillämpning av dessa bestämmelser. Regeringen kan inte heller enligt motionärerna skylla på att frågan inte blivit ordentligt utredd eftersom Samboendekommittén lämnade färdiga lagförslag som innebär att en omotiverad särbehandling av samkönade sambopar togs bort. I motionen begärs att riksdagen beslutar om följande författningsändringar:

– 1 kap. 8 § föräldrabalken skall ges följande lydelse: ”Har befruktning av moderns ägg utförts utanför hennes kropp med samtycke av hennes make eller sambo *av motsatt kön* och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen, skall vid tillämpningen av 2–5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets fader. Det-

samma skall gälla när befruktning utanför en kvinnas kropp har skett av ett ägg som kommer från en annan kvinna” (yrkande 4),

– 3 kap. 7 § fjärde stycket ärvdabalken skall ges följande lydelse: ”Vad som föreskrivs i denna balk om sambor gäller sådana samboförhållanden där *sambolagen är tillämplig*” (yrkande 5),

– 12 kap. 1 § fjärde stycket jordabalken skall ges följande lydelse: ”Vad som föreskrivs i detta kapitel om sambor gäller sådana samboförhållanden där *sambolagen är tillämplig*” (yrkande 6),

– 3 a § lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt skall ges följande lydelse: ”Vad som i denna lag föreskrivs om sambor gäller sådana samboförhållanden där *sambolagen är tillämplig*” (yrkande 7),

– 3 § lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen ges följande lydelse: ”Ett befruktat ägg får föras in i en kvinnas kropp endast om kvinnan är gift eller sambo *med någon av motsatt kön* och maken eller sambon skriftligen samtyckt till detta. Om ägget inte är kvinnans eget skall ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier” (yrkande 8).

Vidare yrkas i samma motion att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att språkbruket ändras så att det blir icke-diskriminerande såväl till sin innebörd som sin ordalydelse i följande förordningar: förordningen (1985:728) om krigsplaceringspremie för flygförare i flygvapnet, förordningen (1988:244) om grupplivförsäkring för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl., förordningen (1988:245) om grupplivförsäkring för doktorander, förordningen (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utläningar, förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga och förordningen (1997:909) om handläggning av ärenden om statliga tjänstepensionsförmåner (yrkande 9).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att de rättsliga skillnaderna mellan homosexuella sambor och heterosexuella sambor bör tas bort i alla avseenden. Det är därför bra att alla samboförhållanden oavsett kön på samborna föreslås regleras i en och samma lag. Vad särskilt gäller frågan om möjligheten till assisterad befruktning för lesbiska par konstaterar utskottet att frågan om det rättsliga föräldraskapet vid sådan befruktning är föremål för beredning inom Regeringskansliet. Resultatet av denna beredning bör avvaktas. Däremot anser utskottet det angeläget att vissa ändringar i andra författningar, som inte har anknytning till assisterad befruktning för lesbiska par, snarast kommer till stånd. Risker är annars att det kan bli svårigheter att tillämpa dessa. Regeringen bör därför skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag till sådana författningsändringar.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Ställningstagandet innebär att utskottet förordar att riksdagen delvis bifaller motion L18 yrkandena 4–9.

Bostad

Utskottets förslag i korthet

Ett motionsyrkande om införandet av en uttrycklig skyldighet för domstol att i ett ärende om kvarsittanderätt även pröva frågan om bostaden utgör samboegendom bör avslås. Utskottet hänvisar till pågående rättslig prövning av frågan i Högsta domstolen.

Propositionen

Regeringen föreslår att bestämmelsen i nuvarande sambolagstiftning om att domstol kan besluta vem av samborna som skall ha rätt att sitta kvar i den gemensamma bostaden till dess bodelning sker skall vara kvar oförändrad.

Motionen

I motion L18 yrkar Jan Ertsborn m.fl. (fp) att regeringen återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att domstolen i ett ärende om kvarsittanderätt även blir skyldig att pröva om bostaden utgör samboegendom. Bakgrunden till yrkandet är ett fall där en part invände att bostaden inte utgjorde samboegendom, varpå domstolen konstaterade att kvarsittanderätten inte kunde prövas eftersom frågan om bostaden utgjorde samboegendom och skulle ingå i bodelningen inte klarlagts. Motionärerna menar att bestämmelsen riskerar att bli illusorisk om en part kan göra en sådan invändning utan att domstolen är behörig och skyldig att pröva den. Ett tillkännagivande begärs med denna innebörd (yrkande 3).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill till en början upplysa om att regeringen i proposition 2002/03:70 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer föreslagit att en domstol ges möjlighet att förordna interimistiskt om kvarsittanderätt i en bostad som skall ingå i bodelningen när ett samboförhållande upphör. Utskottet delar motionärernas oro för att bestämmelsen inte får den tillämpbarhet som var tänkt om en part kan förhindra ett beslut i frågan om kvarsittanderätt genom att invända att bostaden inte utgör samboegendom. Problem kan uppstå när en sambo efter en separation skall flytta från bostaden. Om denne vägrar måste det finnas effektiva medel att genomdriva flyttningen inom rimlig tid. Nu är dock det ärende som ligger till grund för motionsyrkandet föremål för Högsta domstolens prövning. Utskottet anser därför att Högsta domstolens beslut bör avvaktas. Det finns därför inte nu anledning till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen.

Utskottet avstyrker därför bifall till motion L18 yrkande 3.

Samboegendom

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå ett motionsyrkande om att regeringen inte vidare bör utreda frågan om motordrivna forskaffningsmedel skall kunna utgöra samboegendom. *Jämför reservation 3 (m, fp, kd).*

Propositionen

Liksom vad som gäller enligt dagens sambolagstiftning föreslår regeringen att det endast är sådan egendom som samborna förvärvat för gemensam användning som skall ingå i en bodelning. Egendom som förvärvats av den ena sambon genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen skall vara mottagarens enskilda skall inte utgöra samboegendom. Detsamma gäller för egendom som trätt i stället för sådan egendom. Frågan om att utvidga sambolagens bodelningsregler till att omfatta inte bara bostad och bo-hag utan även motordrivna forskaffningsmedel liksom andra möjligheter att stärka skyddet för sambor bör enligt regeringen beredas vidare inom Regeringskansliet.

Motionen

Jan Ertsborn m.fl. (fp) anser i motion L18 att en utvidgning av samboegendomen till att omfatta även motordrivna forskaffningsmedel inte bör ske. Sambolagstiftningen skall förbli ett grundskydd för den svagare parten i ett samboförhållande och därför skall samboegendomen inte utvidgas till att omfatta en allt större del av parternas egendom. Enligt motionärerna är det svårt att avgöra om motordrivna forskaffningsmedel införskaffats för gemensamt bruk i det vardagliga hushållet. Det kan även bli svårt för parterna själva att inse om sambolagen blir tillämplig på egendomen och det kan rent av bli till den svagare partens nackdel om fordonet ingår i egendomen. Det finns därför inte skäl att fortsätta utreda denna fråga. Ett tillkännagivande begärs med denna innebörd (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan inte ställa sig bakom yrkandet i motionen och föreslår att riksdagen avslår motion L18 yrkande 2.

Information

Utskottets förslag i korthet

Två motionsyrkanden om information om den nya sambolagen bör avslås.

Propositionen

Regeringen konstaterar att det är angeläget att information lämnas om den nya sambolagen och om de ändringar som föreslås vad gäller homosexuella sambor. En central roll när det gäller spridningen av information spelar enligt regeringen skolorna och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO). De nödvändiga informationsinsatserna skall enligt regeringen finansieras inom befintliga budgetramar. Även Regeringskansliet kommer att ta fram information till allmänheten om den nya sambolagen och de ändringar reformen innebär för sambor.

Motioner

Jan Ertsborn m.fl. (fp) anför i motion L18 att det hos allmänheten finns en stor brist på kunskap om sambolagstiftningen. Detta försvårar för parterna att ta vara på sina rättigheter och invaggar många sambopar i falsk trygghet. Regeringen tycks enligt motionärerna ta alltför lätt på informationsbehovet till allmänheten. Sambolagsreformen är ett utmärkt tillfälle att påminna allmänheten om sambolagens utformning i stort och inte minst om vad som inte ingår i sambolagen, såsom arvsrätt. Utöver de kanaler som nämns i propositionen bör också kommunerna, försäkringskassorna, Apoteket AB samt olika frivilligorganisationer vara lämpliga samarbetspartner i en sådan informationssatsning (yrkande 10).

I motion L17 anser Yvonne Andersson m.fl. (kd) att det är ett problem att allmänheten inte känner till skillnaderna mellan äktenskaps- och sambolagstiftningen. Det är därför av yttersta vikt att människor medvetandegörs om hur sambolagen fungerar och skillnaderna mellan de båda lagarna. Motionärerna begär att regeringen bör vidta åtgärder för att informationen framställs och sprids på många olika sätt (yrkande 1).

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att allmänhetens kunskaper om sambolagen ofta är dåliga. Det har visat sig att även personer som själva är sambor saknar kunskaper om lagstiftningens innehåll. Sådan okunskap kan invagga i falsk trygghet och leda till rättsförluster. För att förhindra sådana negativa konsekvenser och förbättra informationen om lagens innehåll anser utskottet att det är mycket viktigt att regeringen vidtar åtgärder så att allmänheten på ett enkelt sätt och lättförståeligt språk kan ta till sig upplysningar om sambolagstiftningens innehåll och konsekvenser för den enskilde.

Utskottet delar följaktligen motionärernas uppfattning om en informations-satsning men utgår från att regeringen vidtar erforderliga åtgärder för att allmänheten skall öka sin kunskap om sambolagstiftningen. Det finns därför inte skäl för någon riksdagens åtgärd i detta avseende.

Mot bakgrund av vad som anförts föreslår utskottet att riksdagen avslår motion L17 yrkande 1 och L18 yrkande 10.

Reservationer

1. Förutsättningar för sambolagens tillämpning (punkt 2)

av Inger René (m), Jan Ertsborn (fp), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m), Martin Andreasson (fp) och Henrik von Sydow (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:L18 yrkande 1 samt bifaller delvis motion 2002/03:L227.

Ställningstagande

Sambolagen blir tillämplig utan något särskilt anmälningsförfarande. Vi ifrågasätter om det är den bästa konstruktionen för att skydda den svagare parten i ett samboförhållande. Vi menar också att det är principiellt tveksamt att en tämligen omfattande familjerättslig lagstiftning blir tillämplig på par utan att de själva har avsett detta eller ens i förväg är medvetna om att lagens bestämmelser blir tillämpliga på deras förhållande. Enligt vår mening är tiden nu mogen för en närmare prövning av hur ett anmälningsförfarande skulle kunna utformas och vilka för- och nackdelar som skulle vara förenade med en sådan förändring. För en sådan prövning talar också att flera andra länder, såsom Belgien och Frankrike, på senare år har infört sambolagsliknande lagstiftningar med anmälningskrav.

Vad som anförs i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion L18 yrkande 1 samt delvis bifall till motion L227, som sin mening ge regeringen till känna.

2. Nedre åldersgräns (punkt 3)

av Yvonne Andersson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:L17 yrkande 2.

Ställningstagande

Ett problem med sambolagen är att den inte har någon nedre åldersgräns. Sambolagen gäller alltså även för ungdomar under 18 år som bor tillsammans.

Jag anser att detta sänder ut fel signaler till samhället. Sambolagen riskerar att legitimera en form av dolt barnäktenskap eftersom den saknar en sådan åldersgräns. Till detta kommer att det är oklart vad som gäller beträffande föräldraansvaret. Frågan om föräldrar har ansvaret för en underårig som lever i ett samboförhållande är så komplicerad att jag anser att denna bör utredas.

Vad som anförs i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion L17 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

3. Samboegendom (punkt 7)

av Inger René (m), Jan Ertsborn (fp), Yvonne Andersson (kd), Bertil Kjellberg (m), Martin Andreasson (fp) och Henrik von Sydow (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.

Riksdagen bifaller därmed motion 2002/03:L18 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi anser att samboegendomen inte bör utvidgas till att omfatta även motordrivna forskaffningsmedel. Det är viktigt att sambolagstiftningen förblir ett grundskydd för den svagare parten i ett samboförhållande och inte gradvis utvidgas till att gälla en allt större del av parternas egendom. Vad gäller motordrivna forskaffningsmedel är det ofta inte lika självklart, som när det gäller bostad och bohag, att ägodelarna är införskaffade för gemensamt bruk i det vardagliga hushållet. Det kan därför enligt vår uppfattning bli svårt även för parterna själva att förutse om sambolagen är tillämplig på egendomen. Det kan också bli så att det kan vara till den svagare partens nackdel om forskaffningsmedel ingår i samboegendomen. Vi menar därför att det inte finns skäl att fortsatt utreda frågan om motordrivna forskaffningsmedel skall kunna utgöra samboegendom.

Vad som anförs i reservationen bör riksdagen, med bifall till motion L18 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2002/03:80 föreslår regeringen (Justitiedepartementet) – efter hörande av Lagrådet – att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. sambolag,
2. lag om ändring i ärvdabalken,
3. lag om ändring i jordabalken,
4. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
5. lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988),
6. lag om ändring i lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer,
7. lag om ändring i lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden,
8. lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614),
9. lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag.

Lagförslagen har intagits som *bilaga 2* till betänkandet.

Följdmotioner

2002/03:L17 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om informationsinsatser med syfte att medvetandegöra berörda om sambolagens innebörd.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda konsekvenserna av att sambolagen saknar nedre åldersgräns.

2002/03:L18 av Jan Ertsborn m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utredning av ett anmälningsförfarande i sambolagen.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om motordrivna forskaffningsmedel i samboegendomen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om domstols behörighet och skyldighet i fråga om kvarboenderätten att pröva om bostad skall ingå i bodelning eller ej.
4. Riksdagen beslutar att 1 kap. 8 § föräldrabalken skall ges följande lydelse:
"Har befruktning av moderns ägg utförts utanför hennes kropp med samtycke av hennes make eller sambo av motsatt kön och är det med hänsyn till samtliga omständigheter sannolikt att barnet har avlats genom befruktningen, skall vid tillämpningen av 2–5 §§ den som har lämnat samtycket anses som barnets fader. Detsamma skall gälla när befruktning utanför en kvinnas kropp har skett av ett ägg som kommer från en annan kvinna".
5. Riksdagen beslutar att 3 kap. 7 § fjärde stycket ärvdabalken skall ges följande lydelse: "Vad som föreskrivs i denna balk om sambor gäller sådana samboförhållanden där sambolagen är tillämplig".
6. Riksdagen beslutar att 12 kap. 1 § fjärde stycket jordabalken skall ges följande lydelse: "Vad som föreskrivs i detta kapitel om sambor gäller sådana samboförhållanden där sambolagen är tillämplig".
7. Riksdagen beslutar att 3 a § (1941:416) om arvskatt och gåvoskatt skall ges följande lydelse: "Vad som i denna lag föreskrivs om sambor gäller sådana samboförhållanden där sambolagen är tillämplig".
8. Riksdagen beslutar att 3 § lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen ges följande lydelse: "Ett befruktat ägg får föras in i en kvinnas kropp endast om kvinnan är gift eller sambo med någon av motsatt kön och maken eller sambon skriftligen samtyckt till detta. Om ägget inte är kvinnans eget skall ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier".
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förändring av språkbruket i förordningen (1985:728) om krigsplaceringspremie för flygförare i flygvapnet, förordningen (1988:244) om grupplivförsäkring för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl., förordningen (1988:245) om grupplivförsäkring för doktorander, förordningen (1990:1361) om lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utläningar, förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga och förordningen (1997:909) om handläggning av ärenden om statliga tjänstepensionsförmåner.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en informationskampanj om sambolagen.

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:L227 av Inger René m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lag (1987:232) om sambors gemensamma hem och lag (1987:813) om homosexuella sambor enbart blir gällande efter avtal mellan de sammanboende.

2002/03:L249 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ny sambolagstiftning.

2002/03:L254 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, fp, c, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en könsneutral sambolagstiftning som likställer samkönade och olikkönade samboförhållanden.

2002/03:L275 av Helena Zakariasén och Matilda Ernkrans (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagen om homosexuella sambor och lagen om heterosexuella sambor slås samman till en, där även homosexuella sambor omfattas av de regler som i dag gäller för en ogift man och en ogift kvinna som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.

2002/03:L292 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en ny sambolag som likställer homosexuella med heterosexuella sambor.

2002/03:L316 av Yvonne Andersson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning om upphävande av sambolagen.

2002/03:L325 av Börje Vestlund (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att införa en sambolag som är lika för alla, oavsett kön.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till sambolag

2 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken

3 Förslag till lag om ändring i jordabalken

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

5 Förslag till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970:988)

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:272) om
internationella frågor rörande makars och sambors
förmögenhetsförhållanden

8 Förslag till lag om ändring i bostadsrättslagen (1991:614)

9 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag